

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.5.1.27>

CECHY ODPOWIEDZIALNOŚCI ADMINISTRACYJNEJ ZA PRZESTĘPSTWA ZWIĄZANE Z KORUPCJĄ

Yuliia Borysova

*aspirant Katedry Prawa Administracyjnego i Celnego
Uniwersytetu Sprawy Celnej i Finansów (Dniepr, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0003-3622-2484
Borysova@gmail.com*

Adnotacja. Artykuł poświęcony jest określeniu cech odpowiedzialności administracyjnej za przestępstwa związane z korupcją. Ustalono, że odpowiedzialność administracyjna jest jednym ze skutecznych środków utrzymania porządku prawnego w państwie, ponieważ obejmuje szeroki zakres stosunków społecznych między organami administracji publicznej a osobami fizycznymi i prawnymi. Ustalono, że w literaturze administracyjno-prawnej zwyczajowo definiuje się odpowiedzialność administracyjną jako szczególny rodzaj odpowiedzialności prawnej ze wszystkimi jej nieodłącznymi cechami, co ma pewne cechy, biorąc pod uwagę zakres tych stosunków społecznych, do których można ją rozszerzyć. Udowodniono, że odpowiedzialność administracyjna jest traktowana jako czynność polegająca na stosowaniu egzekucji administracyjnych; przewidziana sankcjami norm prawnych reakcja państwa na przestępstwo i stosowanie środków przymusu; ustanowienie pewnych ograniczeń w wyniku popełnienia przestępstwa administracyjnego. Problemy z określeniem cech odpowiedzialności administracyjnej za popełnianie przestępstw związanych z korupcją są spowodowane przede wszystkim potrzebą utrzymania w społeczeństwie reżimu legalności i właściwego zapewnienia ochrony praw i wolności obywateli w stosunkach administracyjno-deliktowych. Argumentuje się, że przestępstwa administracyjne związane z korupcją są branżową odmianą przestępstw administracyjnych i za których popełnienie jest przewidziana odpowiedzialność administracyjna, ale przyciąganie do niej ma pewne cechy, które determinują specyfikę przyciągania przestępców do tego rodzaju odpowiedzialności.

Słowa kluczowe: odpowiedzialność administracyjna, przestępstwo administracyjne, wykroczenie, przestępstwo związane z korupcją, odpowiedzialność prawna.

FEATURES OF ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY FOR CRIMES RELATED TO CORRUPTION

Yuliia Borysova

*Postgraduate Student at the Department of Administrative and Customs Law
University of Customs and Finance (Dnipro, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-3622-2484
Borysova@gmail.com*

Abstract. The article is devoted to defining the features of administrative liability for corruption-related offenses. It is established that administrative liability is one of the effective measures to maintain law and order in the state, as it covers a wide range of public relations between public authorities and individuals and legal entities. It is determined that in the administrative-legal literature it is accepted to define administrative responsibility as a special type of legal responsibility with all its inherent features, which has certain features, given the range of social relations to which it can be extended. It is proved that administrative liability is considered as: activity on application of administrative penalties; the reaction of the state to offenses and application of coercive measures provided by sanctions of legal norms; establishment of certain restrictions as a result of committing an administrative offense. Problems of determining the features of administrative liability for committing corruption offenses are caused, first of all, by the need to maintain the rule of law in society and to ensure the protection of the rights and freedoms of citizens in administrative-tort relations. It is argued that administrative offenses related to corruption are a sectoral type of administrative offenses and for which administrative liability is established, but bringing to it has certain features that determine the specifics of bringing offenders to this type of liability.

Key words: administrative responsibility, administrative offense, misdemeanor, corruption offense, legal responsibility.

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

Юлія Борисова

*аспірант кафедри адміністративного та митного права
Університету митної справи та фінансів (Дніпро, Україна)
ORCID ID: 0000-0003-3622-2484
Borysova@gmail.com*

Анотація. Стаття присвячена визначенню особливостей адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією. Встановлено, що адміністративна відповідальність є одним із дієвих заходів під-

тримання правопорядку в державі, оскільки охоплює широке коло суспільних відносин між органами публічного управління та фізичними та юридичними особами. Визначено, що в адміністративно-правовій літературі заведено визначати адміністративну відповідальність як особливий вид юридичної відповідальності зі всіма притаманними їй ознаками, що має певні особливості, враховуючи коло тих суспільних відносин, на які вона може бути поширена. Доведено, що адміністративна відповідальність розглядається як: діяльність щодо застосування адміністративних стягнень; передбачена санкціями правових норм реакція держави на правопорушення та застосування примусових заходів; встановлення певних обмежень внаслідок вчинення адміністративного правопорушення. Проблеми визначення особливостей адміністративної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень викликані передусім необхідністю підтримання у суспільстві режиму законності та належного забезпечення захисту прав і свобод громадян у адміністративно-деліктних відносинах. Аргументовано, що адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, є галузевим різновидом адміністративних правопорушень, за вчинення яких встановлена адміністративна відповідальність, проте притягнення до неї має певні особливості, які й зумовнюють специфіку притягнення правопорушників до цього виду відповідальності.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення, проступок, корупційне правопорушення, юридична відповідальність.

Вступ. Одним із дієвих заходів підтримання правопорядку в державі є застосування заходів адміністративної відповідальності, оскільки саме цей інструмент впливу на суспільні відносини, поведінку фізичних осіб та діяльність юридичних осіб тощо найчастіше використовується органами публічної адміністрації. Проте поняття адміністративної відповідальності, її зміст та обсяг до сьогодення залишається одним з найбільш суперечливих та проблемних питань української адміністративно-правової науки. Постійні дискусії з цієї проблематики зумовлені перш за все достатньо поширеною практикою його використання у юридично-правовій, правозастосовній діяльності, по-друге, невизначеністю повною мірою з боку законодавця, оскільки він використовує цей термін у численних нормативних актах, але не надає його визначення.

Як зазначає більшість науковців та фахівців-адміністративістів, система норм, яка регулює відносини адміністративної відповідальності, попри численні зміни в Кодексі України про адміністративні правопорушення, не відповідає потребам сьогодення. Діапазон її позитивного, організуючого впливу значно ширший, ніж публічне управління, і зачіпає багато сторін взаємовідносин органів держави з громадянами, юридичними особами.

Актуальність проблеми визначення особливостей адміністративної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень викликана передусім необхідністю підтримання у суспільстві режиму законності та належного забезпечення захисту прав і свобод громадян у адміністративно-деліктних відносинах. Вищевикладене засвідчує необхідність і доцільність дослідження особливостей адміністративної відповідальності у сфері запобігання і протидії корупції як важливої наукової проблеми адміністративно-правової науки.

Основна частина. Основною метою статті є – визначити та схарактеризувати особливості адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, що пов'язані з корупцією. Відповідно до поставленої мети пропонується вирішення таких завдань: визначити адміністративну відповідальність як вид юридичної відповідальності; проаналізувати наукові підходи до поняття та змісту адміністративної відповідальності; виокремити специфічні ознаки адміністративної відповідальності за скоєння правопорушень, пов'язаних з корупцією.

У роботі використовувалися сучасні загальні та спеціальні методи наукового пізнання, системне застосування яких забезпечило розв'язання сформульованих задач і досягнення поставленої мети.

В адміністративно-правовій літературі заведено визначати адміністративну відповідальність як особливий вид юридичної відповідальності зі всіма притаманними їй ознаками, що має також певні особливості, враховуючи коло тих суспільних відносин, на які вона може бути поширена.

Залежно від функціонального призначення, тобто тієї ролі, яку повинен виконати інститут адміністративної відповідальності, Д.М. Лук'янець виділяє три її концепції, як-от:

1. охоронна – адміністративна відповідальність виконує функцію охорони багатьох видів суспільних відносин від протиправних посягань згідно з положенням, закріпленим у КУпАП, згідно з яким законодавство про адміністративні правопорушення має завданням охорону суспільного ладу України, власності, соціально-економічних, політичних та особистих прав і свобод громадян, а також прав та законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого порядку управління, державного і громадського порядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством.

2. Каральна – стосується адміністративного стягнення, що накладається за вчинення адміністративного правопорушення і яке є мірою відповідальності та покаранням правопорушника за вчинення протиправного, карального та винного діяння.

3. Управлінська – адміністративна відповідальність виступає, з одного боку, як необхідний елемент механізму державного управління і є різновидом державно-управлінських відносин, а з іншого – засобом охорони всіх суспільних відносин, які належать до сфери державного управління (Лук'янець, 2007: 59–62).

На наш погляд, зазначена позиція є достатньо аргументованою, враховуючи багатоаспектність самого поняття «адміністративна відповідальність», про що свідчать численні наукові роботи провідних вчених.

Чинний КУпАП, який містить розділ 2, що має назву «Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність», у статті 9 сформулював означення адміністративного правопорушення, в якому знов-таки використовується дефініція «адміністративна відповідальність», проте у ст.23 КУпАП законодавець обмежився вказівкою лише на те, що мірою адміністративної відповідальності є адміністративні стягнення, не визначивши поняття «адміністративна відповідальність» (Верховна Рада України, 1984).

Враховуючи зазначені обставини, спробуємо проаналізувати різні погляди теоретиків права, вчених-адміністративістів на поняття та зміст адміністративної відповідальності.

У науковій літературі (Колпаков, 2008: 75; Остапенко, Кісіль, Ковалів, Кісіль, 2008: 62; Авер'янов, 2004: 430–432; Щукін, 2014: 74) пропонуються різні визначення поняття адміністративної відповідальності, аналіз яких дозволив зробити такі висновки: 1) адміністративна відповідальність розглядається як: діяльність щодо застосування адміністративних стягнень; специфічна форма негативного реагування, різновид правовідносин; 2) за основу вищенаведених дефініцій адміністративної відповідальності науковці беруть дві основні ознаки: адміністративний проступок та адміністративне стягнення; 3) традиційно адміністративну відповідальність пов'язують із застосуванням примусових заходів, розглядають її як передбачену санкціями правових норм реакцію на правопорушення і здійснення санкцій.

Розглянувши адміністративну відповідальність у системі юридичної відповідальності, доцільно зробити такі висновки:

– у сучасному суспільстві особливого значення набувають фундаментальні системоутворюючі цінності, які включають абсолютні (загальні, сутнісні) і похідні, що виступають засобом досягнення (феноменальне в соціумі). Такі цінності складають основу сучасної юридичної відповідальності;

– юридична відповідальність становить особливу правову форму реакції держави на захист публічних і приватних інтересів, яка полягає в сукупності встановлених державою матеріальних і процесуальних правових норм, з метою спонукання правопорушника, який добровільно не бажає дотримуватися встановлених норм поведінки, до належної поведінки і покладання обов'язку зазнавати несприятливі для нього наслідки, а також досягнення мети запобігання правопорушенням. Це визначення враховує специфіку сучасних видів юридичної відповідальності і значно відповідає вимогам універсальності, підкреслюючи інституційність юридичної відповідальності, а також змугу притягнення до відповідальності винного і виправдання невинного. Таке розуміння юридичної відповідальності охоплює всі існуючі способи впливу на правопорушника, тобто каральний, відновлювальний або компенсаційний і профілактичний, або попереджувальний;

– видами юридичної відповідальності є традиційно прийняті в юридичній доктрині – цивільна, кримінальна, дисциплінарна та адміністративна. Протиправність інших видів правопорушень (у фінансовій, бюджетній, податковій, екологічній та інших сферах) і протиправність адміністративних правопорушень за своєю суттю є ідентичними. Видова специфіка протиправності в цих сферах суспільних відносин не виявлена ні законодавством, ні в наукових дослідженнях. Порушення законодавства у вказаних сферах тягне за собою застосування санкцій цивільного, кримінального, адміністративного або дисциплінарного покарання. Виділення як самостійного виду відповідальності (фінансової, бюджетної, податкової, екологічної та інших) не засноване на об'єктивних критеріях і не має характерних особливостей щодо правопорушень;

– адміністративна відповідальність є комплексним правовим механізмом реагування держави на прояв адміністративної протиправності, що містить матеріально-правові підстави та процесуальний порядок провадження у справах про адміністративні правопорушення. Основу адміністративної відповідальності складають диференційована адміністративна протиправність, склад адміністративного правопорушення; адміністративне покарання (матеріально-правовий аспект) і процесуальна форма.

– у сучасних концепціях адміністративної відповідальності актуальною виявляється проблема оцінки права із загальних системно-філософських позицій, що відображає загальні закони та принципи буття соціуму, інтегруючи субстанційні та феноменальні характеристики соціально-правової реальності, яка включає теоретико-методологічні критерії оцінки права щодо абсолютного (правова субстанція) та похідного порядку (оптимальні вимоги соціальної реальності, зосереджені в традиційному менталітеті) (Крижановська, 2016: 49–51).

Найбільш докладно проблемам та особливостям адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення присвячені наукові праці О.В. Терещука, який до особливостей адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення відносив (Терещук, 2000: 10): а) особливу підставу: юридичний склад корупційного діяння або іншого правопорушення, пов'язаного з корупцією; б) особливості самого юридичного складу корупційних правопорушень; чітко виражені родовий (державний порядок і встановлений порядок управління) і безпосередній (нормальна діяльність осіб, які виконують функції держави) об'єкти посягання; формальний склад зазначених правопорушень; спеціальний суб'єкт (державні службовці, депутати всіх рівнів); вина тільки у формі прямого умислу; в) більш жорсткі санкції; г) існування поряд з адміністративною відповідальністю дисциплінарної (звільнення з посади або інше усунення від виконання функцій держави), а також інших правових заборон; д) законодавча невизначеність кола посадових осіб, які мають право складати адміністративні протоколи; е) судовий розгляд адміністративних справ; ж) на відміну від інших органів (посадових осіб), які розглядають справи, суд розглядає не тільки протокол, але й матеріали перевірки; з) порівняно короткий термін адміністративного провадження.

Враховуючи проведений аналіз наукових думок щодо ознак адміністративної відповідальності, на наш погляд, до особливостей адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, слід відносити:

1. Адміністративна відповідальність має публічний державно-обов'язковий характер.
2. Правом щодо накладення адміністративного стягнення наділені суди.
3. Це один із галузевих різновидів адміністративної відповідальності, що настає за адміністративні проступки, що пов'язані з корупцією.
4. Вона є специфічною формою правового реагування з боку держави в особі її компетентних органів, які реалізують антикорупційну політику, на певну категорію протиправних проявів і є наслідком скоєння суспільно шкідливого діяння.

5. Вона є одним з видів державного примусу, становить державний примус у вигляді застосування встановлених законодавством адміністративних стягнень, визначених санкцією відповідної статті.

6. Фактичною підставою для настання адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення (проступок), що пов'язаний з корупцією.

7. Нормативною підставою настання адміністративної відповідальності є ст.ст. 172-4–172-9-2 КУпАП, що містяться у главі 13-А цього Кодексу.

8. Суб'єктами адміністративної відповідальності можуть бути винятково державні службовці, службовці органів місцевого самоврядування та посадові особи підприємств, установ та організацій.

9. Реалізується у визначених процесуальних формах, які мають певні відмінності в порівнянні з іншими видами адміністративних правопорушень, встановлений особливий порядок притягнення до адміністративної відповідальності.

10. На відміну від інших видів адміністративних проступків, за вчинення адміністративних проступків, що пов'язані з корупцією, на правопорушників можуть накладатися такі види стягнень, як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

11. У разі повторюваності порушень більше одного разу протягом року застосовуються більш суворі адміністративні стягнення, що прямо передбачені санкціями відповідних статей.

12. Більшість адміністративних порушень, що пов'язані з корупцією, характеризуються свідомим порушенням або недодержанням обов'язкових правил, коли діяння містить формальний склад проступку незалежно від настання шкідливих наслідків матеріального характеру.

Висновки. Таким чином, адміністративна відповідальність відіграє важливу роль на сучасному етапі становлення та розбудови правової держави, адже адміністративні правопорушення є найбільш численним видом проступків. Особливу небезпеку становлять правопорушення, що пов'язані із корупцією. Попри те, що адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, є галузевим різновидом адміністративних правопорушень, за вчинення яких встановлена адміністративна відповідальність, проте притягнення до неї має певні особливості, які й зумовлюють специфіку притягнення правопорушників до цього виду відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право : навч. посіб. / [О.І. Остапенко, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів, Р.В. Кісіль]. М-во освіти і науки України, Львів. держ. ун-т внутр. справ. Київ : Правова єдність, 2008. 533 с.
2. Адміністративне право України. Академічний курс : [підруч.]: у 2-х томах: Том 1. Загальна частина / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). Київ : Юридична думка, 2004. 584 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
4. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 256 с.
5. Крижановська В.А. Адміністративна відповідальність в адміністративному праві України: сучасне розуміння, нові підходи: дис. ... к.ю.н. http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/34561/4/dys_kryzhanovska.pdf.
6. Лук'янець Д.М. Розвиток інституту адміністративної відповідальності: концептуальні засади та проблеми правореалізації : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.07 / Лук'янець Дмитро Миколайович; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2007. 406 с.
7. Терещук О.В. Адміністративна відповідальність за корупційні діяння: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2000. 19 с.
8. Щукін О.М. До питання концептуалізації поняття адміністративної відповідальності. *Юридичний вісник*. 2014. № 3(32). С. 73–78.

References:

1. *Administratyvne pravo : navch. posib. (2008) [Administrative Law]* [O.I. Ostapenko, Z.R. Kisil, M.V. Kovaliv, R.V. Kisil]. M-vo osvity i nauky Ukrainy, Lviv. derzh. un-t vnutr. sprav. Kyiv : Pravova yednist, 2008. 533 s. [in Ukrainian].
2. *Administratyvne pravo Ukrainy. Akademichnyi kurs: [pidruch.]: (2004) [Administrative law of Ukraine]* u 2-kh tomakh: Tom 1. Zahalna chastyna / red. kolehiia: V.B. Averianov (holova). Kyiv : Yurydychna dumka, 2004. 584 s. [in Ukrainian].
3. *Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia*. Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR. 1984. Dodatok do № 51. St.1122. [in Ukrainian].
4. Kolpakov V.K. (2008) *Administratyvna vidpovidalnist (administratyvno-deliktne pravo) : navch. posibnyk [Administrative liability (administrative tort law)]*. Kyiv : Yurinkom Inter, 2008. 256 s. [in Ukrainian].
5. Kryzhanovska V.A. (2016) *Administratyvna vidpovidalnist v administratyvnomu pravi Ukrainy: suchasne rozuminnia, novi pidkhody: dys...k.iu.n.* [Administrative responsibility in the administrative law of Ukraine: modern understanding, new approaches] http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/34561/4/dys_kryzhanovska.pdf [in Ukrainian].
6. Lukianets D.M. (2007) *Rozvytok instytutu administratyvnoi vidpovidalnosti: kontseptualni zasady ta problemy pravo realizatsii* [Development of the institute of administrative responsibility: conceptual bases and problems of the right of realization] *dys. ... d-ra. yuryd. nauk: 12.00.07 / Lukianets Dmytro Mykolaiovych; Instytut derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy.* – K, 2007. 406 s. [in Ukrainian].
7. Tereshchuk O.V. (2000) *Administratyvna vidpovidalnist za koruptsiini diiannia: Avtoref. dys. ... kand. yur. nauk. [Administrative liability for acts of corruption]*. Odesa, 2000.–19 s. [in Ukrainian].
8. Shchukin O.M. (2014) *Do pytannia kontseptualizatsii poniattia administratyvnoi vidpovidalnosti. [On the conceptualization of the concept of administrative responsibility]*. Yurydychni visnyk. 2014. № 3(32). S. 73–78. [in Ukrainian].